

„A magyar szépirodalom virágoskertjében”.

E kissé rokokohangzású cím alatt a Magyar Bibliofil Társaság rendezésében K r e m m e r D e n s ő, a budapesti fővárosi könyvtár igazgatója megragadó kiállítássá csoportosította a legutóbbi százötven esztendő magyar szépirodalmi termésének editio princepsait. Bessenyeitől, Csokonaitól Adyig több ezer sárgalevelű verseskötet, történelmi rézkarc, markáns kezektől szerkesztett folyóirat egy-egy évfolyama jelzi a százados magyar kulturakarat titáni vergődését, mely át tudott gázolni a közöny és ellenséges áramlatok, a kisszerű önzés és hiúság ezernyi hinárján. Mennyi vád kiált felénk a mult fakó lapjairól, melyek letűnt küzdő nemzedékek szenvedéseinek s örömeinek esszenciáját őrizték meg számunkra. A bánatos-büszke Csokonai „Lilla Dalai” közelében a Bánk bán 1821-es kiadású visszhangtalan tárogatója. A magyar regények kopottkölsejű őse, Dugonics Etelkája „Nyomatott Pozsonyban és Kassán, Fűskuti Landerer Mihály bötüivel 1788”, „A szerecsenek” ugyanott 1798-ban jelent meg. Ezek már avarrá lettek ebben az erdőben, hol irodalomtörténészek merenghetnek. De amott a pattogó temperamentumu szakolcai nyugalmazott generális, Gvadányi gunyos versei és a következő röpirat vonják magukra a figyelmet „A mostan folyó országgyűlésnek” (t. i. amely 1790-ben megkoronázta az ősi koronázó városban II. Lipótot) satyricocritice való leírása, amelyet Egy Isten mezején lakó palócnak izlése alatt írta azon buzgó szívvel bíró Hazafi, akinek pennájából folyt ki a Falusi Nótariusnak Budára való utazása, 1790 Esztendőben, Bak havának 25-ik napján. Ugyancsak látunk itt egy karikatúrát, mely négy lóval vont, fényes, hajdukiséretes hintót ábrázol s alatta ez „Posonba Dietára utazó Poéta”.

Hogy a mai Szlovenszkó is mennyire kivette részét annakidején az aktív magyar irodalom támogatásából, annak tanúságai az egész szekrényeket megtöltő kassai, pozsonyi, komáromi kiadások. Igen soknak alján szerepel W e b e r Simon, egykori pozsonyi kiadó neve. „Pozsonyban nyomtatott és találhatni Szt. Mihály Utcában Weber Simon Péternél”. Keresse ma valaki a jó öreg Weber Simon Pétert „a Szt. Mihály Utcában!” Még a helyét sem találná a derék polgárnak. A szakolcai generális is végleg nyugalomba vonult és nem ostromozza többé az elidegenedett magyarokat. Pedig nagyon-nagyon szükség volna rá. Kellenek a történelemkialakító erők.

Már-már irigykedve kezdünk nézni arra a korra, amikor K a s s á n vaskos havi szépirodalmi folyóirat jelent meg, mely sok írókat indított el. Címe: „Orpheus 1790, egy hónapos irás a józan gondolkodásnak, igazabb izlésnek és magyar történeteknek elősegelésére, kiadta Kassán, Széphalmy Vintze.” Utóbbi néhány év alatt Kazinczy Ferencé vált és ez egyetlen emberünk egész új kort toborzott számunkra, mint ép e kiállítás mutatja. (Vannak, akik keményen hisznek a történelem ismétlődésében.)

Igy bolyongunk ebben a méla „virágoskertben” és a könyvek közt is mint Ady mondja: „régmult virágok illata bódít szerelmesen”. Ez a kiskárpáti flóra is képviselve van. Néhol a kert elvadul; vad liánok, indák gyűrűznek vagy sötétzöld erdővé borul a táj és benne a „Zord idő” hősei és írója bolyong. Majd egy kis elpihentető kolostorharang hív áhitatra: a Carthausi 1839. De az élet nem pihenhet. Megszólalnak a fanfárok: Az apostol, Dózsa György, Tengelyi, Toldi. Mennyi erő! Ha ez mind a mai nemzedék izmaiban élne.

És egyszerre egy vitriában élénk bukkán Ady tragikus, pogány arcképe s a sok forrongást okozott kiváló verseskötetek ebben az irodalmi lölgýerdőben olyanok, mint a darázsfaszék a leg-erősebb fa odvában: a kiállítást látogató félén-
kebb erők ösztönyszerűen kerülnek.

Ma már a most kiállított 150 év irodalomtörténeté lett. De szomorúan gondolunk arra, hogy míg pl. a kis északi nemzetek irodalmukat beledobták az európai köztudatba, addig a mi nagyjaink még azon a talajon is napról-napra tért veszítenek, ahol keletkeztek s a szlovenszki közösség átlaga is jobban ismeri Rudyard Kipling „Dzsungel-történeteit“, mint Eötvöst, Jósikát, Adyt, Móricz Zsigmondot stb. De ép ezért oly szórakozottan kishitű és gerincetlen a mai „kultúrember“, ez az ügyvéházi teremtés, hisz vérében nem kering az egészséges ősök hitvallása, művészete; holott hajdanában minden görög ifju Achillesz erejével és Odisszeusz ravaszságával élte életét.

Ma a magyar irodalom „virágoskertjében“ négertáncok és amerikai filmstarok szórakoztatnalk. Sic itur ad astra!

Uj-Mátyásföld, 1925 szeptember.

Rados K. Béla.